

Qurbanzadə Fəxri Siyavuş oğlu
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Dövlət İdarəçilik Akademiyası
fexri.qurbanzade@gmail.com

ABXAZIYA MÜNAQİŞƏSİ

Açar sözlər: *Abxaziya, Gürcüstan, Rusiya, etnik konflikt*

Key words: *Abkhazia, Georgia, Russia, ethnic conflict*

Ключевые слова: *Абхазия, Грузия, Россия, этнический конфликт*

Münaqişələr dünyada qeyri-sabitliyin əsas faktorlarından biridir. Olduqca müxtəlif olan münaqişə tipləri arasında etnik və ərazi münaqişələri xüsusi yer tutur. Bu baxımdan Qafqaz regionu dünyanın ən qaynar nöqtələrindən biridir. Bu gün burada 50-dən artıq etnosun nümayəndələri yaşayır. Bu etnik-ərazi münaqişələri polietnik region olan Cənubi Qafqaz üçün xüsusi təhlükə yaradır. Cənubi Qafqazda sabitliyin pozulmasının və millətlərarası gərginliyin artmasının əsas səbəblərindən biri də Abxaziya seperatizmidir.

Gürcüstan sərhədləri daxilində yerləşən Abxaziya Muxtar Respublikası Qara dəniz ilə Böyük Qafqaz sıra dağlarının arasında 8,6 min kv. km-lik bir əraziyə malikdir. Əhalisi təx. 250 min nəfərdir. Paytaxtı Suxumi şəhəridir. Abxaziya Qaqra, Qali, Qudauta, Qulpriş, Oşamçira və Suxumi olmaqla 6 rayondan ibarətdir. Şimalda Rusiya Federasiyasının Qaraçay-Çerkəz Respublikası, şərq və cənub-şərqdə Gürcüstan ilə həmsərhəddir. Əhalisinin 20%-i abxazlardan, digər qalanı isə gürcülər, rus, erməni və rumlardan ibarətdir. Abxazıyanın ərazisinin dağlıq olması səbəbindən bölgədə yaşayan əhali ətraf ölkələrdə baş verən hadisələrdən o qədər də təsirlənmir. Bu vəziyyət həmçinin abxazların öz adət-ənənələrini uzun müddət qorumağa imkan vermişdir.

Abxazlar Qara dəniz sahilində yaşayan ən qədim xalqlardan biridir. E.ə I minillikdə bölgənin şimalında abazinlər, cənubunda isə apsillar məskunlaşmışlar. Bu gün abxazlar bu adı saxlayaraq özlərini apsu (abxazca abxaz deməkdir) adlandırmışlar. Roma imperatorluğunun I əsrdə bölgəni işğal etməsi ilə xristianlıq yayılmışdır. Abxaziya Qafqazda ən qədim xristian ortadoks ölkədir.

VIII əsrdə II Leon tərəfindən paytaxtı Kutaisi olan Abxaziya krallığı yaradılmışdır. Həmin dövrdə Abxaziya krallığının sərhədləri bugünkü Qərbi Gürcüstanı və şimal-qərbi Qafqazın böyük bir hissəsini əhatə etdirdi [8, səh 39]. XV əsrdə Osmanlıların Qara dəniz və Qafqaza hücumları nəticəsində abxazların əksəriyyəti islam dinini qəbul etdilər. Abxaziya 1575-1810-cu illərdə Osmanlı İmperiyasına aid muxtar bölgə olmuşdur.

1810-cu ildə imperator I Aleksandrın dövründə Abxaziya muxtar statusu ilə Rusiya imperatorluğuna qatıldı. 1864-cü ildə isə muxtar status ləğv edilərək tamamilə Rusiyanın tabeliyinə keçdi.

1917-ci ildə rus ordusunun Qafqazdan çəkilməsindən sonra Abxaziya 1918-1921-ci illərdə Gürcüstan Demokratik Respublikasının tərkibində qaldı. 31 mart 1921-ci ildə isə Abxaziya Sovet Sosialist Respublikası (ASSR) quruldu. 13 dekabr 1922-ci ildə ASSR və Gürcüstan öz aralarında birlik müqaviləsi imzalayaraq Zaqafqaziya SSRİ-nin tərkibinə bərabər status ilə qatıldılar. 1921, 1925-ci illərdə ASSR-in konstitusiyası qəbul edildi. 1931-ci ilə qədər Abxaziya Sovet Sosialist Respublikası olaraq qalan Abxazıyanın həmin ildə müstəqilliyi ləğv edilərək, Gürcüstanın daxilində muxtar respublika elan edildi. Bu tarixdən etibarən Abxaziyada təhsil, yer adları, abxaz əlifbası gürcüləşdirməyə məruz qalmağa başladı. Gürcüləşdirmə fəaliyyəti Lavrenti Beriyanın zamanında daha da artdı. Stalin kimi abxazlara qarşı siyasət aparən Beriyanın dövründə abxazların ölkədəki vəziyyəti daha da ağırlaşdı. Bu dövrdə abxazların malları müsadirə edilmiş, abxaz dilində təhsil, abxazca yazmaq, oxumaq qadağan olunmuş, abxaz dilindəki adlar və yerlər gürcü dilinə dəyişdirilmişdir. Bundan əlavə abxazlara qarşı köçürmə siyasəti həyata keçirilmiş və 1940-1950-ci illər arasında Abxaziyaya on minlərlə gürcü yerləşdirilmişdir. Bu siyasət nəticəsində Abxaziyada əhalinin tərkibi dəyişərək, gürcülər çoxluq təşkil edən qrupa, abxazlar isə öz bölgələrində azlığa çevrilmişdir. Əgər 1926-cı ildə iki xalq təxminən balanslaşdırılmış sayə malik idisə, köçürülmə siyasəti nəticəsində 1989-cu ilin nəticələrinə görə gürcü əhalinin sayı dörd dəfə, rus əhalinin sayı isə altı dəfə artsa da, abxaz əhalinin sayı heç iki dəfə də artmamışdı. Abxazlara qarşı ana dilindən istifadə qadağası, partiya və dövlət idarəçiliyindən uzaqlaşdırma kimi siyasətlərdə həyata keçirilmişdir. Abxaz topoqrafik adları gürcü adları ilə dəyişdirilmiş, Abxazıyanın paytaxtı Sokhum 1936-cı ildə gürcüləşdirilərək Suxumi adlandırılmışdır. Gürcüləşdirmə siyasətini tənqid edən bir çox abxaz elm adamları isə cəzalandırılmışdır.

SSRİ dövründə bütün Qafqazda olduğu kimi Abxaziyada da, seperatçı hərəkatların baş vermədiyi durğun bir dövr olmuşdur. Hər nə qədər Abxaziya Gürcüstan SSR-ə bağlı muxtar bir bölgə olsa da, nəticədə SSRİ tərkibində olduğu üçün problem ortaya çıxmamışdır. SSRİ dövründə münafişələrə nəzarət olunurdu, dövləti zəiflədəcək həddə çatdıqda isə müdaxilə edilirdi. Çünki sovet hakimiyyətinə onun qüdrətinə təsir edən deyil, daxili narazılıqları zəiflədən münafişələr lazım idi. Lakin SSRİ-nin süqutuna doğru bu vəziyyət dəyişməyə başladı. 1987-ci ildə Abxaziya Rusiyanın sərhədləri içərisində muxtar bir dövlət olmaq üçün Rusiyaya müraciət etdi. Buna görə Rusiya Abxaziyaya iqtisadi yardımları artıraraq və Abxaziyada universitetin açılması kimi mədəni hüquqlarını təmin edəcəyini açıqladı. Lakin Abxaziyanın Rusiya daxilində muxtar dövlət olmaq təklifi gözdən keçirildi.

SSRİ-nin dağılmasından qısa bir müddət əvvəl qəbul edilən “İttifaq Respublikalarının SSRİ-dən ayrılması ilə bağlı problemlərin həll edilməsi haqqında” SSRİ qanununda qeyd olunan “Muxtar respublikalar SSRİ-dən ayrıldığı halda, SSRİ-nin tərkibində qalmaq və ya öz statusları haqqında sərbəst qərar vermək hüququna sahibdirlər” müddəası Abxaziya üçün əhəmiyyətli dayaq nöqtəsi oldu. 25 avqust 1990-cı ildə Abxaziya MSSR Ali Soveti Abxaziya SSR-in dövlət suverenliyi haqqında deklerasiya qəbul etdi.

1991-ci ilin martında SSRİ-nin saxlanması ilə əlaqədar Gürcüstanda keçirilmiş referendumda Abxaziya əhalisinin 52,4%-i (qeyri gürcülər) iştirak etmiş və onların da 98,4%-i İttifaqın saxlanmasının lehinə səs vermişdir.

Gürcüstanda 26 may 1991-ci ildə abxazların və osteyalıların iştirak etmədiyi prezident seçkilərində qalib gələn Qamsahurdiya gürcü millətçiliyinə əsaslanan siyasət həyata keçirməyə başladı. “Gürcülər üçün Gürcüstan” şüarını qəbul edən Qamsahurdiya Abxaziya və Cənubi Osetiyada yaşayan gürcülərin hüquqlarını qorumaq üçün bu bölgələrin siyasətlərinə təsir göstərməyi qarşıya məqsəd qoymuşdu. Gürcüləşdirməyə və xristianlaşdırmağa əsaslanan bu siyasət Abxaziya və Cənubi Osetiya tərəfindən müsbət qarşılanmadı. 1992-ci ilin fevral ayında Gürcüstan 1921-1988-ci illər arasında olan bütün qərarların qüvvədən düşdüyünü elan edərək 1921-ci il Konstitusiyasını qəbul etdiyini açıqladı. Bu Konstitusiyanın 107-ci maddəsində “Abxaziya (eləcə də Batum vilayəti) Gürcüstan Respublikasının ayrılmaz hissəsidir” ifadəsi qeyd edilmişdir. Bunun ardınca 23 iyul 1992-ci ildə öz müstəqilliyini elan edən Abxaziya parlamenti ASSR-in 1925-ci il Konstitusiyasını qəbul etdi. Bu Konstitusiyanın 4 və 5-ci maddələrində “ASSR müstəqil dövlətdir” və “Gürcüstan ilə “Birlik Müqaviləsi” əsasında ZSFSR-ın tərkib hissəsidir” ifadələri qeyd edilmişdir. Eyni zamanda Abxaziya Parlamenti federasiya razılaşması əsasında bərabər subyektli münasibətlərin qurulması üçün danışıqlara başlanması təklifi ilə Gürcüstan hakimiyyətinə müraciət etdi. Gürcüstan hakimiyyətinin bu müraciətə cavabı çox sərt oldu. Beləliklə, Gürcüstanın 14 avqust 1992-ci ildə Abxaziyaya qarşı hərbi əməliyyata başlaması ilə gürcü-abxaz müharibəsi başladı. Gürcü qüvvələrinin Abxaziyanın paytaxtı Suxumiyə daxil olması və buna Abxaz qüvvələrinin cavab verməsi nəticəsində abxaz-gürcü qarşılıqlı müharibəyə çevrildi. Gürcüstanın Müdafiə naziri Tengiz Kitovaninin başçılığı ilə hücum keçən gürcü birlikləri Suxumidə hökumət binalarını, televiziya mərkəzini, ən əhəmiyyətli yolları ələ keçirdilər. Abxaziya hökuməti Qudautaya köçmək məcburiyyətində qaldı. Qısa zaman ərzində Abxaziyada səfərbərlik elan edildi. Minlərlə abxaz Rusiyadan ölkəyə qanunsuz olaraq gətirilən silahlarla silahlanaraq müdafiə qüvvələri yaratdılar.

Müharibənin dayandırılması üçün Rusiya, BMT və ATƏM-in səyləri ilə tərəflər arasında sülh danışıqlarına başlandı. Boris Yeltsin, Gürcüstanın prezidenti Şvarnadze və Abxaziyanın lideri olan Ardzimba tərəfindən 3 sentyabr 1992-ci ildə Moskvada atəşkəs razılaşması imzalandı. Lakin tərəflər atəşkəsə əməl etmədilər. Nəticədə 1993-cü ilin yayında müharibə yenidən başladı. Qumista çayını keçən abxaz qüvvələri Suxumi şəhərinin şimalındakı yaşayış məntəqələrini bir-birin ardınca ələ keçirərək şəhərə yaxınlaşdılar. Gürcü qüvvələrinin çarəsiz vəziyyəti Rusiya hökumətini abxaz tərəfinə təzyiq etməyə məcbur etdi.

14 may 1993-cü BMT TŞ Abxaziya ilə bağlı ilk qərarını qəbul etdi. Bu qərarla TŞ Gürcüstanın ərazi bütövlüyünü və suverenliyini vurğulamış və dərhal sülhün təmin edilməsi üçün səy göstərilməsi istənilmişdi. 24 avqust 1993-cü ildə BMT TŞ 858 sayılı qətnamə qəbul edərək Gürcüstanda BMT müşahidəçi missiyasının yaradılmasına qərar verdi. 88 hərbi müşahidəçidən ibarət olan bu missiyanın əsas məqsədi tərəflər arasında atəşkəsə riayət edilib-edilməməsini müəyyən etmək idi. Müharibə abxaz qüvvələrinin gürcü birliklərini əvvəl Qaqra daha sonra Suxumi, Oçamçıra və Qali rayonlarından geri çəkilmək məcburiyyətində qoyması ilə 30 sentyabr 1993-cü ildə sona çatdı. Müharibə nəticəsində 220 min gürcü məcburi köçkün halına düşdü. Minlərlə öz evini tərk etmək istəməyən gürcü əhali ilə qarşılaşan seperatçılar, Abxaziyada gürcü əhalinin sayını azaltmaq üçün etnik təmizləməyə start verildi. Etnik təmizləmə zamanı 8.000-10.000 nəfər gürcü qətlə yetirildi. Təx. 200.000-250.000 arası gürcü öz evlərini tərk etməyə məcbur edildi. Etnik təmizləmə kompaniyası rus, erməni, yunan, mötədil abxazlar və Abxaziya ərazisində yaşayan digər azsaylı xalqlara da

aid edilmişdir. Müharibə nəticəsində Abxaziya ərazisində gürcülərə məxsus olmuş 20.000-dən çox şəxsi ev və mülk dağıdılmışdır. Yüzlərlə məktəb, uşaq bağçası, kilsə, xəstəxana və tarixi abidələr talan edilmiş və dağıdılmışdır. 1994-1998-ci illərdə 60.000 gürcü qaçqın Abxaziyanın Qali rayonuna geri qayıtsa da, 1998-ci ildə bu ərazidə başlayan müharibədən sonra yenidən yaşayış yerlərini tərk etməli olmuşlar.

Abxaziya ilə Gürcüstan arasında 14 may 1994-cü ildə Moskvada imzalanan razılaşma ilə tərəflər arasında atəşkəs təmin edildi. Bu atəşkəsə görə İnquri çayının ətrafında 24 km.lik silahdan təmizlənmiş bir təhlükəsiz bölgə yaradılmış və bu bölgəyə 6 ayda bir yenilənmək şərti ilə MDB-yə aid 3000 sülhməramlı qüvvələrin yerləşdirilməsi qəbul edilmişdi.

Abxaziya Parlamenti 26 noyabr 1994-cü ildə yeni bir Konstitusiya qəbul edərək yenidən müstəqilliyini elan etdi. Bu Konstitusiyanın 1-ci maddəsində “Abxaziya Respublikası müstəqil və demokratik bir hüquqi dövlətdir” və 3-cü maddəsində “Abxaziya Respublikası beynəlxalq hüquq normalarına riayət edir və digər ölkələrlə razılaşmalar bu normalar əsasında yerinə yetirilir” ifadələri Abxaziyayı müstəqil bir dövlət kimi göstərməkdədir. BMT TŞ Abxaziya Parlamenti tərəfindən alınan bu qərarı qəbul etməyərək bu qərarın tərəfləri müharibəyə aparacağını və görüşlər yolu ilə həllin tapılma öhdəliyinə uyğun olmadığını bildirmiş və Gürcüstanın ərazi bütövlüyünü təsdiq etmişdir.

1995-ci ilin fevralında Gürcüstan problemin həll edilməsi üçün təklif irəli sürdü. Buna görə Abxaziya Federativ Gürcüstan Respublikasının subyekti olmalı idi. 22 avqust 1995-ci ildə təklif Abxaziya Parlamentində müzakirə edilərək onun abxazlar üçün qəbul edilməz olduğu bildirilmişdir.

14 avqust 1997-ci ildə Şvarnadze ilə abxaz lider Vladislav Ardzinba görüşərək problemlərin həll edilməsi üçün silaha əl atmayacaqlarını haqqında razılığa gəldilər. Lakin görüşlərin müsbət istiqamətdə getdiyi bir vaxtda Qalidə 19 may 1998-ci ildə abxaz polisinin öldürülməsi ilə gürcülər və abxazlar arasında qarşıdurma yenidən başladı. Tərəflər arasında şiddətli qarşıdurmaya səbəb olan bu hadisə nəticəsində çoxlu sayda insan həlak oldu. Nəticədə gürcü qüvvələri geri çəkilmək məcburiyyətində qaldılar. 1998-ci ildən etibarən pilləli danışıqlar prosesi start götürmüşdür. 1998-2001-ci illər arasında Afina, İstanbul, Yalta, Tiflis görüşləri həyata keçirilmişdir. Məhz bu dövrdə Abxaziya tərəfi müstəqillik iddialarından imtina edərək Gürcüstana federativ quruluşu qəbul etdiyini bildirsə də, heç bir rəsmi cavab almamışdır. Bunu əsas tutaraq Abxaziyada 1999-cü ildə keçirilən gürcülərin iştirak etmədiyi referendumla abxaz əhalisinin böyük qismi Abxaziyanın müstəqilliyinə səs vermişdir. Lakin bu addım BMT, ABŞ, İngiltərə, Avropa İttifaqı tərəfindən qanundan kənar hesab edilmişdir. İngiltərə Abxaziyada keçirilən referendumu tanımadıqlarını və BMT TŞ 29 iyul 1999-cu ildə qəbul etdiyi 1266 sayılı qətnaməyə zidd olduğunu bildirmişdir.

Rusiya Federasiyasının 28 iyun 2001-ci ildə Dumada qəbul etdiyi “RF-na qəbul və onun tərkibində yeni subyektlərin yaradılması ilə bağlı” qanun layihəsinə əsasən, xarici bir dövlətin və ya onun bir hissəsinin RF-ya birləşdirilməsinə imkan verilmişdir. Buna görə keçmiş SSRİ və MDB tərkibində olub, Rusiyanın xaricində qalan muxtar bölgə və respublikalar parlament və ya referendum səs verməsi ilə qərara aldıkları təqdirdə Rusiya ilə birləşmə imkanına malikdirlər. Bu qanun xüsusi ilə Gürcüstanın ərazi bütövlüyünə təhdid demək idi.

2004-cü ilin iyul ayında Gürcüstan Abxaziyaya yeni birləşmə planı təklif etdi. Bu plana əsasən Abxaziya müstəqillikdən imtina etməsi qarşılığında ona xüsusi statuslu muxtariyyət verilməli, tərəflər arasında statusla bağlı “Federal Anlaşma” sənədi imzalanmalı idi və tərəflərdən digərinin icazəsi olmadan sənəd üzərində heç bir dəyişikliyə icazə verilməyəcəkdir. Müdafiə, xarici siyasət, sərhəd təhlükəsizliyi, gömrük xidmətləri və ağır cinayətlərlə (silah satışı, psixotrop maddələrin satışı, beynəlxalq terrorizm və s) əlaqəli məsələlərdə səlahiyyət Tiflisə, digər məsələlərdə isə Suxumiyə aid olacaqdır. Abxaziyaya aid silahlı qüvvələr olmamalı, sadəcə polis xidməti fəaliyyət göstərməli idi, eləcə də abxaz gənclər yalnız Abxaziyada yerləşən hərbi hissələrdə hərbi xidmət keçməli idi. Lakin təklif rədd cavabı ilə sonlandı [7].

2004-cü ildən etibarən Rusiya Gürcüstanı qıcıqlandırmaq məqsədilə bir sıra silsilə addımlar atmışdır: Belə ki, abxazlar rus pasportları ilə təmin edildi. Abxaziya üzərində embarqonu ləğv edərək Soçi-Suxumi dəmiryolu xəttinin inşasına başlandı. 2006-cı ildə Abxaziya və Rusiya arasında yerləşən Adler sərhəd qapısına beynəlxalq status verildi. Bu addım Gürcüstanın narazılığına səbəb oldu, çünki 2 ölkə arasında yeganə keçid məntəqəsi Kazbek rayonunda Larsdır. Abxaziyada yerləşən hərbi bazaların təchizatı artırıldı [1].

2008-ci ildə Gürcüstan prezidenti Mixayıl Saakaşvili Abxaziya tərəfinə yeni həll planı təklif etdi. Bu təklifə əsasən: Gürcüstanın torpaq bütövlüyü çərçivəsində muxtariyyət statusu təmin edilməli, Abxaz muxtariyyətinin idarəsi üçün mərkəzə bağlı prezident statusunda təmsilçilik verilməli, Abxazlara Gürcüstan konstitusiyasında abxaz xalqının dili, mədəniyyəti və milli dəyərlərinə qarşı qərarları veto etmək haqqı

verilməli, Qali və Oçamçıra sərbəst ticarət bölgəsi yaradılmalı idi və s. Lakin bu təklif də Abxaziya tərəfindən rədd edilir.

2008-ci ildə Kosovanın Serbiyadan müstəqillik elan etməsi Abxaziyanı da hərəkətə gətirmiş Rusiyanın dəstəyini alan Abxaziya hakimiyyəti qərb ölkələrinə tanınması üçün müraciət etmişdir. Rusiya Duması isə 21 mart 2008-ci ildə aldığı qərarla Prezidentin və hökumətin Abxaziya, Cənubi Osetiya və Dnestryanının müstəqilliklərinin tanınmasının müzakirə edilməsini məsləhət görmüşdür. Həmçinin Duma NATO-ya daxil olmaq üçün təkid edən Gürcüstana qarşı bir addım atılmasının lazım olduğunu da vurğulamışdır.

2008-ci ilin avqust ayı Abxaziya münaqişəsinin eskalasiya dövrü, eləcə də Rusiya Gürcüstan münasibətlərdə gərginliyin kulminasiya mərhələsi hesab edilməlidir. Abxaziya Gürcüstan Cənubi Osetiya müharibəsini fürsət bilərək iki tərəf arasında mübahisəli bölgə olan Gürcüstanın nəzarətindəki Kodor keçidində 9 avqust günü hərbi əməliyyata başlamışdır. Abxaziyanın lideri Sergey Bağapş gürcü qüvvələrini Yuxarı Kodor bölgəsindən çıxarmaq üçün bütün imkanlarını səfərbər etdiklərini və Gürcüstan nəzarətində olan Yuxarı Kodor bölgəsini Gürcüstanın əlindən almaq üçün fəaliyyətə başladıklarını bildirmişdir. Rus qüvvələri Gürcüstana 11 avqust tarixində Abxaziya üzərindən ikinci cəbhə açaraq Abxaziyadan gürcü torpaqlarına daxil olub kəndləri ələ keçirməyə başlamışdır. 16 avqust 2008-ci ildə əldə edilən atəşkəs razılaşmasından sonra 20 avqust tarixində Abxaziya parlamenti Rusiyaya müstəqilliyin tanınması üçün müraciət etmişdir. 26 avqust 2008-ci il tarixində Rusiya Abxaziya və Cənubi Osetiyanın müstəqilliyini tanımışdır.

Rusiya bu qərarı ABŞ və Avropanın onu qınamalarına baxmayaraq qəbul etdi. Bunun başqa bir səbəbi təbii ki, Kosovo məsələsi idi. Rusiya Abxaziya və Cənubi Osetiyanın müstəqilliyini tanımaqla bir növ Qərbin Kosovanın müstəqilliyini tanımmasına qarşılıq vermiş oldu. Artıq bundan sonra Rusiyanın nəzərində Cənubi Osetiya və Abxaziya münaqişəli bölgə statusundan çıxdı. Çünki onlar “müstəqil” dövlətlər idi [4]. Hal-hazırda Abxaziya de-fakto olaraq müstəqil dövlət olsa da, bir çox dövlət tərəfindən Gürcüstanın muxtar ərazisi kimi tanınır. Ərazisi faktiki olaraq separatçı Abxaziya Respublikasının nəzarəti altındadır. Abxaziya Rusiyadan sonra Nikaraqua, Venesuela, Nauru, Vanuatu, Tuvalu tərəfindən, həmçinin de fakto müstəqil olan Cənubi Osetiya, Dnestryanı, Dağlıq Qarabağ və Krayna Serb Respublikası tərəfindən tanınmışdır.

Abxaziya münaqişəsi də Rusiyanın Cənubi Qafqazda nüfuz mücadiləsinin bir hissəsi kimi dəyərləndirilməlidir. Heç bir halda bu separatçı rejim müstəqil dövlət ola bilməz, dünya dövlətləri tərəfindən, BMT tərəfindən tanınma bilməz, Kosovo modeli ilə müqayisə oluna bilməz. Münaqişə ilə bağlı Abxazlar hesab edir ki, onların qədim tarixə malik dövlətçilik ənənələri var, gürcülərlə qohum olmayan xalqdır, fərqli adətlərə sahib, fərqli dil ailəsinə mənsubdurlar, SSRİ dövründə qəbul edilən Konstitusiya qaydalarını əsas tutaraq Abxazlar ya Gürcüstandan tam ayrı müstəqil dövlət olmalıdır, ya da federasiya formasında birləşməlidir[7].

Lakin abxazların bu fikirlərinə qarşı əsaslı arqumentlərlə çıxış etsək, bu qənaətə gəlmək mümkündür ki, hər bir etnos hesab edir ki, yalnız suveren dövlətə malik olmaqla mədəniyyətini, mənəvi birliyini qoruya bilər. Nəzərə alsaq ki, hal hazırda dünyada təxmini hesablamalara görə 5000-dən çox etnos yaşayır, bu etnosların da təbii ki, özlərinə məxsus adətləri, dini baxışları, tarixçilik ənənələri var, o zaman bütün etnosların öz suveren dövlətlərini qurmaq arzularının gerçəkləşməsi utopiyadan başqa bir şey deyildir. Bundan əlavə, Abxaziyada yaşayan əhali prizmasından məsələyə nəzər salsaq, 1930-cu illərdən etibarən bölgədə gürcüləşdirmə siyasəti həyata keçirildi, bu bir baxımdan abxazların xeyrinə sayıla biləcək arqument hesab edilsə də, əhəlinin etnik tərkibinin dəyişdirilməsi birbaşa SSRİ-nin bu bölgədə etnik münaqişəyə zəmin yaradan addımı kimi dəyərləndirilməlidir. Çünki Sovetlər birliyində sərhədlər ərazidə yaşayan xalqların tarixinə, adət-ənənələrinə, dilinə, mədəniyyətinə uyğun deyil, “mərkəzin” maraqları baxımından müəyyənləşdirilmişdir.

Hal-hazırda Abxaziya münaqişəsi nəticəsində bölgədə yaşayan 150 min məcburi köçkün məsələsi əsas predmetlərdən biridir, çünki bölgədə keçirilən referendum, seçkilər zamanı və hər hansı bir qərarın qəbulu zamanı məcburi köçkün statusunda olan şəxslərin səsi nəzərə alınmır, bu baxımdan keçirilən seçkilər qanundan kənardır və təsadüfi deyildir ki, BMT tərəfindən dəfələrlə Abxaziyada keçirilən seçkilər tanınmamışdır [4]. İstənilən halda, demokratik hüquqi dövlətdə milli, irqi hüquq bərabərsizliyinə, vahid dövlətin ərazisinə qəsd edilməsinə, milli, yaxud irqi düşmənçilik toxumu səpilməsinə istiqamətlənmiş istənilən vətəndaş birliyinin, siyasi partiyanın fəaliyyəti və milli zəmində zor tətbiqi qeyri-qanuni tanınmalıdır [6].

Bütün bunları ümumiləşdirməklə qeyd olunmalıdır ki, Abxaziya Rusiya maraqlarına cavab verən, bölgədə inteqrasiyaya proseslərinə mane olan, Gürcüstanı nəzarətdə saxlamaq üçün istifadə olunan separatçı

bufer zonadır və yaxın zaman kəsiyində münaqişənin həll edilməsi Rusiyanın dünyada artan nüfuzu təmsalında real görünür.

Ədəbiyyat:

1. Ağacan K, "Abhazyanın Rusya tərəfindən gizli ilhaki", Stratejik Analiz, Mart 2003, Say 35
2. Constitution (Fundamental Law) of The Union of Soviet Socialist Republics, 1977, <http://www.departments.bucknell.edu>
3. Elşan İzzetgil, "Kafkasya'nın Jeopolitiği ve Rusya'nın Bölgeye Yönelik Stratejisi", Bölgesel çalışmalar, Cild 1, Say 1, 2016, s.235
4. Fərhad Aydınli, Elmar İbadov, "Cənubi Qafqazdakı münaqişələrin həllində Avropa İtifaqının və Rusiya dövlətinin siyasəti". Bakı Universitetinin Xəbərləri, 2011, № 2
5. Oktay F. Tanrısever, "Rusya-Gürcistan İlişkilerindeki Artan Gerilim: Bir Sağırlar Diyalogu Mu?", <http://www.stradigma.com>
6. V.V.Lazarev, "Ümumi hüquq və Dövlət nəzəriyyəsi", Bakı 2014, s. 245
7. Vladislav Ardzinba, "Abhazya ve Gürcistan'ın Hukuksal İlişkileri", 2007, <http://www.tasam.org>
8. Yuri N. Voronov, Abhazya'nın Beyaz Kitabı (1992-1993), Ankara: Kafkas Derneği Yayınları, 2002, s. 450.

The Abkhazia conflict

Summary

The Abkhazian conflict is only one of the conflicts in the Caucasus region where a lot of different ethnic groups live. The history of the Abkhazian conflict from the beginning of the conflict, the reasons of the conflict, the influence of external factors on the conflict, particularly Russia's interests in the region have been investigated in this article.

Абхазский конфликт

Резюме

Абхазский конфликт - это один из конфликтов в кавказском регионе, где проживает немало разных этнических групп. В данной статье рассматривается история абхазского конфликта с момента возникновения конфликта, причины конфликта, влияние внешних факторов на конфликт, в частности интересов России в регионе.

Rəyçi: s.f.d. N.Kərimova